

En Bispevisitats i det 16de Aarhundrede.

Ved **Holger Fr. Rørdam.**

Naar Superintendenterne i den første Menneskealder efter Reformationen drog om i Stifterne, havde deres Besøg i Menigheden en ikke lidet forskjellig Karakter fra vor Tids Bispevisitatser. Udryddelsen af Papismens Levninger spillede en fremtrædende Rolle ved Siden af Indøvelse i god evangelisk Kirkeorden. Superintendenternes Forhandlinger med Menighederne og med disses forskjellige Functionærer vare meget omfattende, og de Taler, Oplæsninger og Prøver, som fandt Sted, maa have optaget en meget lang Tid. Dette fremgaar navnlig af D. Peder Palladius's bekjendte Visitatsbog, der synes bestemt til i sin Helhed at oplæses ved Kirkevisitatsen, noget der maa have taget mange Timer, selv om et og andet blev forkortet noget ved den mundtlige Fremsigelse. I Ny kirkehist. Saml. VI, 130—39 er tidligere meddelt en Vejledning for en Superintendent i hans Embedsførelse og særlig med Hensyn til Kirkevisitatsen, saaledes som D. Peder Palladius instruerede flere, som i hans senere Aar blev Superintendenter. Her skal nu meddeles et Stykke af en noget lignende Art, nemlig Beretning om en Visitats, som Biskop Niels Jespersen ikke længe efter sin Embedstiltrædelse holdt paa Laaland. Den foreligger i P. Rogerts Afskrift (Thottske Saml. 730 Fol.) efter en nu tabt Provstebog for

Fuglse Herred, ført af Hr. Jørgen Christiensen, Sognepræst i Østoftø og Provst i det nævnte Herred. Den er paa Latin med indstrøede danske Sætninger. Jeg har imidlertid foretrukket at meddele det hele paa Dansk, dog uden at forandre de oprindelig danske Sætninger, som her ere antydede ved Anførselstegn.

I Aaret 1563 kort efter Michelsdag besøgte Superintendenten, M. Niels Jespersen, Fuglse Herred, hvor han ved sine Visitatser brugte følgende Fremgangsmaade.

Efter at Epistelen var læst og en Salme afsungen, hvori den Helligaands Bistand paakaldtes, besteg Stedets Præst Prædikestolen og holdt en kort Tale over en eller anden kristelig Læresætning; derpaa gik han ned og læste Søndagsevangeliets, hvorpaa Biskoppen gik op paa Prædikestolen, og der foretog han følgende:

Først paakaldte han inderlig vor Herres Jesu Christi Fader om Bistand til Udførelse af sit Embede til Guds Ære, Menneskenes Salighed og Religionens Bevarelse. Derpaa oplæste han hele Katekismen Ord til andet, idet han indtrængende (vehementer) paalagde alle at lære den, og intet at tage fra eller lægge til. Derpaa oplæste han af Ordinansen, hvad der angik Superintendentens Embede¹⁾, som han delte i to Parter, først angaaende den kristne Lære, hvilken Part han fra Prædistolen vilde fremsætte for Menigheden, dernæst om Kirken, Præsten, Degnen, Kirkeværgerne, Fattigforstanderne og Børnenes Overhøring, hvilken Part han, naar Gudstjenesten var endt, vilde gennemgaa fra Alteret af. For ligesom at vise, hvad Summen er af den kristelige Lære, og for at indlede den Prædiken, han vilde holde, gennemgik han kortelig alle Parter af Katekismus, hvorpaa han fremsatte det Emne, hvorom han især vilde tale, nemlig om de ti Bud, og det paa Grund

¹⁾ Se Danske Kirkelove, I, 115.

af Tidens sædelige Fordærvelse, hvorfor han bad om, at man vil høre ham med god Vilje, Lærvillighed og Opmærksomhed. I sin Prædiken gik han bl. a. løs paa de almindelige Laster, der nu herske i alle Stænder. Ved det 1ste Bud: den afgudiske Tilbedelse, der ydedes maledede og udskaarne Billeder, som endnu findes trods det klare evangeliske Lys, hvilke Billeder han truede med Ødelæggelse. — Ved det 2det Bud: Mened samt Eder og Forbandelser. — Ved det 3die Bud: Foragt for Præsteembedet, Helligbrøde — og her udstrakte han Omtalen til næsten alt det, der vedkommer Kirkebygningen, baade inden og uden, saasom Kirkestole, Døbefont, Alter, Prædikestol, Bygning, Kirkeskikke, saasom at man skal sidde under Prædiken, staa op under Sangen, ligge ned og bede, gaa fastende til Kirke; Adelsfolk skulle komme tidlig, at Gudstjenesten skal ikke forlænges; Tyende og Børn skulle søge Kirken, »og ikke bedrive deres Skalkhed paa de Dage«; endelig opregnede han Festdagene efter Ordinansen. — Ved det 4de Bud: Underordnedes Ulydighed mod deres overordnede, og disses uretfærdige Udpresninger, ja Tyranni mod deres underordnede. Her formanede han i Særdeleshed Undersaatterne, at de i denne Krigstid skulde vise Lydighed mod Kongen, holde deres Ed til ham, og villig yde de Skatter, der krævedes til Krigens Førelse. — Ved det 5te Bud: Manddrab, hvorhos han indførte, hvad Ordinansen har om Manddraberes Afløsning. — Ved det 6te Bud straffede han haardelig al Slags Løsagtighed og indskjærpede Forbudet imod, at løsagtige Kvinder maatte højtidelig indledes i Kirken; endvidere at Ægteskabet skal indgaas efter Guds Ord og Ordinansen. — Ved det 7de Bud straffede han haardelig dem, der drev Aager, eller som tilrev sig og endnu med Uret besad kirkelige Ejendomme; »om blaa Tyve og graa; item om Guds Tyve, som stjæle ham sin Ære fra og sande Dyrkelse«; Dagtyve, som ikke passe deres Bestilling;

Kongens Tyve, som ikke betale Skatter; »Kirketyve, som ikke lade Kirken beholde det, hun haver, eller faa det, hende bør; Præstetyve, som ikke lade Præstegaarde og Bordet beholde det, der er tillagt, ej heller faa sin rette Tiende eller andet, som dennem med rette bør«. — Ved det 8de Bud straffede han hemmelige Bagvaskelser og aabenbare falske Vidnesbyrd, »om Loug (Ed for Retten) at give«; og her gik han vældig løs paa Fogeder, der ere Øretudere, »Lackefogeder, Ridder Rød, Spitzhovet, Trappen-drejer osv.«, idet han dog føjede til, at han ikke her talte om tro Fogeder, som tjente deres Herrer med Ærlighed og Troskab. — Ved det 9de og 10de Bud »straffede han Buds (o: Tyendes) Løkkelse, sin Næstes hemmelige Udfæstning, Afslæt og Afpløjning«¹⁾.

Efter saaledes at have forklaret Budene og vist de sædvanligste Forsyndelser imod dem, fremstillede han Lovens Brug for Menigheden og formanede indtrængende til Bod og Bedring, idet han tillige udaf Trosbekjendelsen viste, af hvem og ved hvilket Middel man bør og kan faa Forladelse for de forbigangne Synder. Endelig føjede han til, at de flittig med Herrens Bøn skulde bede om Syndsforladelse og om al Nødtørft, men især om Forøgelse af Troen, som de skulde befæste ved en hyppig Brug af Sakramenterne. Ved at nævne Sakramenterne, gjorde han en lille Digression, og i Anledning af Daabens Brug paa-mindede han Jordemødrene om deres Pligt og underviste de frugtsommelige Kvinder i Henhold til Ordinansen. De Kvinder, som tilkaldes ved Fødsler, formanede han, at de med Tilsidesættelse af al Kaadhed (petulantia) skulde trøste de fødende, opmuntre dem til Tro og Bøn, og selv flittig bede, og takke Gud, naar alt gaar godt. »Forbød dennem Suold, ikke at drikke af Hovedklæder«²⁾, ej heller drikke

¹⁾ En videre Udførelse af denne Del af Visitatsforretningen findes nedenfor S. 85 f..

²⁾ Saaledes staar der tydeligt nok i den foreliggende Afskrift; men hvad er Meningen? Der hentydes aabenbart til de Excesser, som de ved Barselfærd forsamlede Kvinder i ældre Tid oftere tillod sig.

eller æde, naar hun gaar i Kirke«. — Med Hensyn til Brugen af den hellige Nadvere advarede han mod den Misbrug, der sker, naar man gaar til Herrens Bord med Forsæt om at synde, som Judas gjorde.

Derefter gjorde han en Undskyldning for, at han maatte opholde Menigheden saa længe; men det var hans Pligt ved sin Visitats at fremsætte Børnelærdommen og med den hele Religionslæren for Menigheden. Endelig formanede han til Syndsbekjendelse efter den Form, som Katekismus indeholder, og til Bøn paa sædvanlig Maade osv.

Dette afhandles fra Prædikestolen, hvorhos han formanede Menigheden til uden at kjedes at afvente Resten.

Efter at Gudstjenesten er afsluttet, træder Biskoppen op til Alteret, hvor han foretager følgende:

Først spørger han Almuen, om den har noget at klage paa Præstens Lærdom og Levned, og derpaa Præsten, om han har noget at klage over Almuens Ulydighed mod Tjenesten; han anbefaler Præstens Embede og befaler dem at yde ham den pligtige Tjeneste og Ære.

Derpaa fremkalder han Ungdommen (catechumenos) og befaler dem at fremsige Katekismus; opdager han nogen Forsømmelighed eller Fejl, vender han sig til Degnen og befaler ham at fremsige Katekismens Ord; hvis han tager fejl, retter og irettesætter han ham, derhos minder han ham om hans Embedspligt, flittigere at undervise Bondeungdommen; strengelig straffer han Almuens Forsømmelighed, som ikke vil sende Børnene i Kirken og Skolen, og han holder en Formaningstale for at bevæge Almuen til at gjøre det.

Derpaa kalder han Kirkeværgerne frem og forhandler med dem om Kirkens Bygning; hvis det er fornødent, irettesætter han de forsømmelige, ligeledes formaner han alle til Troskab i deres Embede.

Derefter forhandler han med de fattiges Diaconer, viser dem, hvad der er deres Gjerning, minder dem om at være tro, og formaner Almuen til Godgjørenhed.

Endelig anbefaler han Provstens Embede til Menigheden og befaler at vise ham Lydighed i det, som han lærer og anordner i Henhold til Ordet og Ordinansen. Derpaa lader han Menigheden fare med Formaning og Opmuntring til Guds frygt og Kjærlighed til Næsten (som i Anvisningen til Provstevisitatser¹⁾), hvortil føjes Absolution²⁾ og Tak for den Lydighed, der er vist mod hans Embede, med Løfte om, at han vil vise sig tjenstvillig imod dem og at bede for dem, og Bøn om, at de ville gjøre det samme for ham.

Privat forhandler han med Præsten om de i Ordinansen foreskrevne Bøger, om Mensalgodset, om Tallet paa Sognefolkene, om hans Tiende og Underholdning, hvilket han altsammen optegner i sin Visitatsbog, og hvad andet der kan være at mærke med Hensyn til Lære, Liv og kirkelige Skikke.

Ligeledes med Kirkeværgerne om Kirkens Ejendomme, baade hvad der er for Haanden, og hvad der er frakommet, samt hvad andet, der kan vedkomme deres Embede og Kirkens Bygning.

Med Degnen forhandler han om hans Embede og om hans Levned og Adfærd indenfor og udenfor Kirken, om der er sørget ordentlig for hans Underholdning; hvis ikke, lover han at forebringe Sagen hos Lensmanden.

Han befaler, at [de overflødige] Altere skulle nedbrydes og de udskaarne Billeder (statuas) borttages, for at der kan være Plads til at indrette ny Stole. Ligeledes, at Vægmalerierne skulle overkalkes, og Døbefonten sættes paa et mere passende Sted, hvor det bekvemt kan ske.

Naar Biskoppen, om Gud vil, kommer næste Gang for at visitere, agter han at holde et Møde af Herredets Præster, hvor han vil examinere Præsterne i det Gl. og

¹⁾ D. e. Ped. Palladius's Formula visitationis provincialis.

²⁾ addita absolutione. Skal dette forstaas lige efter Ordene, synes det at være en temmelig katholsk Skik.

Ny Testamentes Bøger: hvilke og hvor mange de ere, hvorledes de inddeles, hvad Indholdet er af enhver Bog, hvor mange Kapitler den udgjør, og hvad Summen og Indholdet er af hvert Kapitel.

Declamatio adversus hujus seculi peccata ¹⁾).

I. Synder mod de ti Bud.

Mod det første Guds Bud

synder Folk almindelig ved 1. Trolddom: a. Signelse og Ledelse, b. Maalelse for Hold, Bugtrang og Blodskud. 2. Afguderier med Helgens Paakaldelse, Træbilleder og anden Malning at tilbede udi dette klare Evangelii Lys.

Mod det andet og tredje Bud

syndes 1. med blodige Eder og Bander; 2. at sværge sig vitterlig Men imod sin Samvittighed; 3. Forsømmelse udi daglige Bønner og Guds Paakaldelse; 4. Guds Ords Foragt, Forfølgelse og Forsømmelse om hellige Dage og ellers, hos den største Hob; 5. Helligdagsbrøde med sin egen og Herskabs Syssel; 6. laste og skjænde Guds Ord, ogsaa sige: Siden denne Lærdom kom op, siden gik det ilde til; 7. ligge paa Kirkegaarden eller gaa der omkring under Messe og Gudstjeneste, fordrive Tiden med utilbørlig Snak og Tale; 8. Børn, Bud og Tyende kommer ikke til Kirke om Søn- og Helligdage, men sidde hjemme og bedrive al Skalkhed paa de Dage; 9. somme Adelsfolk forsinke længe Gudstjeneste, førend de ville til Kirke; 10. mange af Almuesfolk veed intet af deres Børnelærdom, kunne intet svare for dem udi Skriftemaal, naar de adspørges; 11. mange Præstemænd ere forsømmelige udi Skriftemaal og ellers

¹⁾ Hvad der følger under denne Overskrift er aabenbart en videre Udførelse af det ovenfor S. 81 anførte Afsnit af Visitatsen. Dette Stykke foreligger (med Undtagelse af Overskriften) paa Dansk i den benyttede Kilde og meddeles her ordret.

med Spørgsmaal og Undervisning, og stæde de ulærde og vanvittige, endog understunden de ubodfærdige, til Sakramentet, fordi de ville ikke have Vrede og Ugunst; 12. Præster og Guds Ords Tjenere have saa godt som ingen Forsvar og Patroner sommesteds; Fogeder plager dennem; Lensmænd sige en Part: Jeg er dig Bisp god nok. 13. Præsterne ere forsømmelige udi deres Studeringer [og] Prædiken, uens i Ceremonier og Kirkeskik, hvorfra kommer stor Sjæleskade og Forargelse. 14. høje Fester ere udi stor Vanbrug med verdslig Bestilling, Fraadseri og Drukkenskab om Juleaften og den ganske Julehøjtid med Juleleg og anden ugudelig Væsen; item Pinsehøjtid med Pinsedrik. 15. Præsterne en Part lever ilde og forargelig og »legges Evangelio«¹⁾ og kommer saa Guds Ord udi Foragt. 16. Præsterne en Part forkommer Ejendom og Ejendomsbreve fra Præstegaarden; lader Præstegaarden forfalde og gjør deres Efterkommere overmaade stor Skade.

Mod det fjerde Bud

synder Folk almindelig 1. med Ulydighed imod deres Forældre, siden imod Øvrigheden, gejstlig og verdslig. 2. Uhjælpsomhed mod vore gamle Forældre. 3. Liden Afsættelse og Børnetugt til Gudfrygtighed. 4. Børn bespotter, ja bander og slaar deres Forældre. 5. Børn driver hemmelig Forlovelse og Ægteskab mod deres Forældres Minde og Samtykke, derfor lykkes den dennem og ligesaa²⁾. 6. Forældre ville ikke vise deres Børn til Sogndegnen om Søndagen og hellige Dage at lære deres Børnelærdom efter Ordinansen. 7. Forældre ville ikke sætte deres Børn til Skole og unde Gud nogle af dem til sine Tjenere. 8. Ulydige, ryggesløse og fortrædelige Bud, Piger og Dreng. 9. Tyranni, Vold og uretfærdig Paalæg og Besværing af Øvrighed imod Undersaatter.

¹⁾ Sic!

²⁾ I den Betydning, hvori man nu siger: saa gaar det derefter.

Mod det femte Bud.

1. Had og Avind, Kiv og Trætte. 2. Skjændige Ord og slem Tiltale. 3. Gruelig Mord og Mandslet, Raad og Tilskynding til saadant, haver man kun at bøde med (som man siger: Jeg haver nok at bøde med; Guds Knød¹⁾ give, jeg havde kun lagt ham der). 4. Intet godt Nabo-skab. 5. Ingen Barmhjærtighed og Kjærlighed; hedder altsaa: hvo der ligger, han ligger. Kjærlighed fryser og er kold; Had, Avind og Ubarmhjærtighed er altho hed iblandt den menige Mand. 6. Ingen ser fattige og hus-usle til gode udi Sogn og By, de maa ikke end faa saa megen Jord, at de maa bygge sig et arm Røn paa, at bo udi; fattige Barselkvinder ligger alt ene, ingen søger den-nem udi deres Barselseng. 7. Fattige Enker og faderløse Børn overfaldes og trænges, plages og plaves af høje og lave, lider Vold, Uret og Skade paa Ære og Gods, og in-gen dennem forsvarer eller hjælper til gode etc.

Mod det sjette Bud

synder Folk med den skjændige Ukydskhed. 1. Skjør-levned. 2. Hor, dobbelt og end dobbelt. 3. Jomfrukræn-kelse. 4. Blodskam. 5. Voldtægt. 6. Anden Synd mod og med Naturen. 7. Usædvanlig Pragt og Klædebon at lokke til Synden med. 8. Den skadelige Drukkenskab og Fraadseri til Bryllup og Barsel, Stevne, »Settenemme«²⁾, Aasyner og Nævninger, Lørdagstorv, udi Gilde og Ejerlav, med Møddingægt og »Nattevect«, besønderlig mod hellige Dage og Søndage, at man kan da have Tid at ligge længe om Morgen og siden være ubekvem til al Gudstjeneste. 9. Husbonde og Hustru lever ilde sammen udi Usamdræg-tighed, avler mere Helvede end Himmerig sammen. 10. For-ældre lade unge Piger og Dreng have for meget deres egen Vilje udi Gjestebud og Samsæde, udi Skov og Mark,

¹⁾ Andensteds forekommer Formen »Guds Knøi«, en Ed, som særlig synes at have været almindelig paa Laaland.

²⁾ Sic! Mon ikke: Sotteminne?

at staa og gaa sammen, at ligge udi Bagkammer sammen og udi Lader sammen om Høsten; hvoraf kommer megen Uskikkelighed. 11. Ond, slem, ful og forargelig Snak allevegne for Ungdommen, hvoraf Ungdommen forgives og forarges etc. Hid hører den Formaning mod Drukken-skab, som er først a. en gruselig Synd mod Guds Be-faling; b. hvilken Gud vil straffe med timelig og evig Straf; c. som er farlig for dette Livs og Dommedags Uvished; d. som fordærver Legemet og fordejer Guds Ga-ver og den Evne, der Hustru og Børn skulde have godt og Gavn af¹⁾. Hid hører ogsaa den Undervisning om Ægteskabsdjævel. 12. Der vil nu ingen øve sig udi ret Faste og Afhold, siden den ugudelige Faste, som skete udi vrang Mening, er forbuden og afskaffet.

Mod det syvende Bud.

1. Barmhjertighed og Velvillighed er nu saare kold og lunken mod Tryglere og Stavkarle, og ingen Miskundheds-gjerning. 2. Allevegne er Utroskab, gruselig Tyveri og Stjælen udi alle Stater²⁾, som er 1. Guds Tyve, som stjæl hannem sin rette Ære fra og sande Dyrkelse; 2. Dagtyve, som stjæl Dagen fra Vorherre udi al Ørkesløshed og Le-dighed, og tage sig fore ingen Kald og Bestilling, om hvilke Paulus taler; 3. Kongens Tyve, som stjæl hannem fra sin rette Skat, Sise og Landgilde; 4. Kirketyve og Rø-vere, som ikke lader Kirken beholde det, hende hører til, eller faa det, hende bør; 5. Præstetyve og Røvere, som ikke lade Præstebord og Præstegaard beholde det, der er tillagt, som ej heller lader Præsten faa sin Tiende og an-det, som dennem bør at have med Rette til deres Løn og Underholdning. 3. Uretfærdighed udi Kjøb, Handel og

¹⁾ Provst Jørgen Christiensen har tilføjet: Er det ikke muligt at afskaffe Drukken-skab? Svar: Jo, hvis Øvrighed vilde selv baade aflade og det forbyde Undersaatterne etc. Men naar Abbeden bær Tærning etc.

²⁾ D. e. Stænder.

Vandel med falske Alne, Maade og Vægt. 4. Den for-maledidede Aager udiblandt alle Mennesker, saa godt være sig ædel og uædel, Borgere, Bønder og Tjenestedrenge, endog iblandt Tryglere og Stavkarle.

Mod det ottende Bud.

1. Ingen Sandhed er iblandt Menneskene, ingen Tro og Love; men Løgn, Bedrageri, Falsk og Svig er nu Ver-den al fuld af. 2. Falske Vidnesbyrd udi Dom og Retter-gang. 3. Uretfærdig Lov¹⁾ og Nævninger. 4. Dommere til Ting og Stevne dømme paa Vild og Venskab, for Gunst og Gave, og agter slet ingen Retfærdighed. 5. Der er saa mange Spidshoved og Ridderrød til, som fører paa deres Jevnchristen det, som de vide ingen Skjel og Ret til. 6. Bagvaskelse og Fortalelse er udi alle Vinkel og Vraaer paa Ære og Lempe, Gods og Evne at skille hverandre af med.

Mod det niende og tiende Bud.

1. Den store Synd, at fæste sin Næste ud af sin Gaard og Bygge med sin Hustru og smaa Børn. 2. Lokke hans Bud og Tyende. 3. Pløje og afærje hans Jord og Enge, flytte eller forvende hans Rensten udi nogen Maade, hugge hans Skov og stjæle og sælge hemmelig. 4. Lægge sig efter sin Næstes Hustru eller Mand at lokke og be-dræge udi Synd. 5. Undergaar²⁾ hemmelig at trolove hans Datter eller Tjenestetyende mod hans Ja og Minde. 6. Misunde hannem sin Næring og Bjering. [7.] Slaa og hamle hans Kvæg, tage Nyttten fra det formedelst Trold-dom etc.

II. Synd imod vore christelige Trosartikler.

Mod den første.

1. At man ikke holder den almægtigste Gud den Tro og Love, som hannem udi Daaben soret er, og at

¹⁾ D. e. Ed. ²⁾ D. e. understaar sig.

fly Djævelens Gjerning og Væsen. 2. Ej heller haver deres eneste Tro og Tillid til den samme Gud udi Modgang saa vel som i Medgang, men forglemmer Gud udi Medgang, og falder fra ham udi Modgang til andre Nødhjælpere, som er Afguder, Trolddom og Signelse. 3. Kjenner ikke Gud for den, der giver al Lykke og Fremgang udi al lovlig Kald og Bestilling, og lægger ikke hannem til den rette og lovlig Forsørring med Klæde og Føde.

Mod den anden.

De, som forlader sig paa anden Hjælp til Salighed end Jesu Christi Lydighed og Fortjeneste. De, som ikke giver Agt paa, eller som [ikke] rettelig tror deene Persons Jesu Christi rette Natur og Embede efter Guds Ord.

Mod den tredie Artikel.

De, som foragte det hellige Prædikeembede og Kirketjeneste, for hvilket den Hellig Aand er en Regenter og Styresmand, som beder og byder ved alle Guds Tjenere alle Mennesker at forlige sig med Gud ved Jesum Christum formedelst en retscaffen Pønitense til at bekomme Synders Forladelse, en glædelig Opstandelse og det evige Liv.

III. Synd imod den tredie Part af Børnelærdommen, som er Fader vor.

Synder de, som aldrig rettelig eller sjelden gør deres Bøn til Gud, og ej heller lægger Vind paa at lære af Børneprædiken rettelig at paakalde Gud efter hans Bud. De, som forsømmer deres daglige Bønner hjemme eller udi Kirken om Sabbatsdagen. De, som hverken bede eller takke Gud retteligen, naar de annamme Guds Laan, som naar de gaar til Bords eller fra. De, som ikke holde deres unge Børn til daglige Bønner om Aften og Morgen, naar de opstaar og gaar i Seng, item gaar til Bords og

fra; item ikke vænne dem til at læse Fadervor, det første de kunne tale.

IV. Mod den fjerde Part, som er Daaben.

De, som aldrig rettelig overveje den højværdige Daabens Nytte og Gavn, og hvortil han er indstiftet, og det efter Børneprædiken og besynderlig efter den Prædiken, som falder om Fastelavns Søndag, men higer ¹⁾ med deres Hu og Sind efter Fastelavnshandel, Narreri, Fraadseri og Drukenskab. De, som holde deres nyfødte Børn hjemme fra Daaben længere end 8 Dage (naar de ellers ere karske og føre) for store Barsel og Værtskabs Skyld, og saaledes foragte den højværdige Daab for deres egen Fordels Skyld. De, som bede ugudelige Mennesker og uforstandige Børn at staa hos den højværdige Daab. Item de, som bede flere Faddere til Børnedaab, end som Gud og Øvrigheden haver befalet, 3 eller 5 udi det meste, og agter mere Gjerrighed end Gudfrygtighed. De Jordemødre, som ej døber Børn med ret Form og Maade, eftersom Christus haver befalet, og det kun hjemme udi stor Trang og Nød. Item de Præster synder ogsaa, som ikke rettelig efter Ordinansen underviser Jordemødre om den Nødsdaab og deres ganske Embede. Item Øvrighed synder ogsaa, som ikke skikker forstandige Jordemødre udi Stæder og Byer, hvoraf kommer megen Skade baade over Barselkvinder og Foster.

V. Mod den femte og sidste Part udi Børnelærdommen.

De, som foragte det hellige Sakramente og gaa kun een Gang til det om Aaret, mere for Sædvane Skyld end for Saligheds Gavns Skyld. Item de, som gaar til [det] foruden al Reverens og gudfrygtig Prøvelse, som S. Paulus taler om 1 Cor. 11, og sandser hverken, hvad de annammer,

¹⁾ Afskriften har: haver.

eller hvortil de skal bruge det. En Part gaar til foruden al udvortes Tugt og Afhold med Faste og Ædruhed, og mener, at fordi den ugudelige Faste er aflagt, maa de nu gjøre, hvad som Legemet kjært er. Item somme tør vel drikke sig drukne om Løverdagen ad Aften, efter de ere skriftet og afløst, førend de gaar til Guds Bord om anden Dagen. Item somme sætter sig til Skaal og Skjenk, drikker sig fuld samme Dag, som de have gaaet til Sakramentet. Præsten synder, som ikke trolig underviser Folk udi Skriftemaal. Item de synde, som ikke komme tidlig til Kirken Løverdag eller Søndag ad Morgen, at Præsten kan have Tid dennem trolig at undervise. Item, de synder ogsaa, som ikke takker Gud med Præsten for saadanne salige Gaver strax for Alteret, førend de gaar ind i deres Stole.
